

ארגון שמלט

(Organisation Schmelt). כינוי למערכת מחנות עבודת כפייה של האוכלוסייה היהודית בשלזיה העלית המזרחית בגטאות ובמחנות עבודה שהוקמו ונוהלו בשנים 1940-1944 בידי מיופה-הכוח המיוחד של הינריך הימלר לענייני העסקת זרים בשלזיה העלית. מפקד המשטרה בברסלאו, ס"ס אוברפירר אלברכט שמלט, שתחילה היתה ממפקדתו בסוסנוביץ ואחר-כך באנברג (Annaberg), נתמנה לתפקיד מיופה-הכוח. הוא היה המתאם הבלבדי של כל התוכניות לניצול כוח העבודה של היהודים. השלטונות המקומיים חויבו לתמוך במשימותיו בכל האמצעים האפשריים. שמלט חייב יודנרטים מסוימים לרשום עד סוף 1940 את כל היהודים הכשירים לעבודה. אחריות אישית כרוכה בעונש, ואיום לפרק את היודנרט ולשלוח את אנשיו למחנה עבודה, היו אמורים להבטיח השגת תוצאות מלאות, דהיינו, כרטסת של שמות אנשים ומפעלים.

כבר בשנת 1940 החל א' ש' בהקמת מחנות עבודת כפייה ליהודים. מיקומם היה בשכונות למפעלים חשובים לכלכלת המלחמה של הגרמנים בשלזיה העלית ובזגלמביה דומברובסקיה (Zaglebie Dabrowskie) או בשטחם. במהרה עבר הארגון את השטח שקבע הימלר ואירגן מחנות עבודה בשלזיה התחתית ובחבל הסודטים (Sudetenland). פיזור פועלים יהודים בין המפעלים הגרמניים השונים נעשה על-סמך הסכם בין מיופה-הכוח ובין המפעלים. ההסכמים הללו פירטו את תנאי התעסוקה, השכר והארגון הפנימי במחנות. כך, למשל, בהסכם משנת 1942 עם לורניל (Luranil), אחד ממפעלי אי. גה. פרבן, דובר על העסקת 180 יהודים בבניית מפעל בדיהרנפורט (Dyhernfurth) לייצור גזים ללוחמה, ותמורתם היה המפעל אמור לשלם לקופת א' ש' ששה מרקים בעד יום עבודה בן 12 שעות של עובד מקצועי ו-4.5 מרקים בעד יום עבודה בן 12 שעות של פועל בלתי-מקצועי. הוצאות המחיה היומיות נקבעו ל-90 פפניג. את רשימות המגויסים למחנות השונים ערך מרכז היודנרט בסוסנוביץ. את האנשים שנקבעו ריכזו במחנה מעבר מקומי באיום של שלילת כרטיסי מזון ממשפחות המשתמטים ומאסר. במרס 1941 החליט הימלר על ניצול מחנות א' ש' בבניית מפעלים שנוהלו בידי אלברט שפר. בעקבות החלטה זו הועסקו יהודים רבים בבניית מפעלי הידרוגניזציה בבלכהמר. מספר העובדים גדל מ-1,500 ל-4,000. בקצב מזורז הופעל גם מחנה ליד המפעל לעיבוד פיח שנבנה בגליויץ (Gleiwitz; היום גליוויצה Gliwice), וכן בבניית מפעלים אלקטרוניים במיכוביצה (MIECHOWICE; גרמ' Miechowitz) ולז'יסקה גורנה (Ober Laziska; גרמ' Laziska gorne). מפעלים ליצור מתכות קלות ברטיבור (Raciborz; Ratibor) ומפעל ליצור תותחים של קונצרן קרופ במילושיצה (Bertha-Werk) (Fünfteichen; Miloszyce) ליד ברסלאו.

סדרת מחנות הוקמו ליד צמתי מסילות ברזל חשובים, שבהם בנו מסילות חדשות לצורכי תובלה צבאית: בוברק (Bobrek), בז'ז'ני שלונסקיה (Brzeziny Slaskie); גרמ' (Loewenstadt), גולונוג (Golonog), קוחנוביצה (Kochanowice), לגישה (Lagisza); גרמ' (Lagischa), לאזי (Lazy), שופיניצה (Szopienice Miejskie); גרמ' (Kunzendorf). 17 מחנות למיצער הוקמו לאורך מסלול בניית הכביש המהיר ברסלאו-גליוויץ. הם הוקמו בשטח מחוז אופולה (Opole; גרמ' (Oppeln), הידועים ביניהם היו: אנברג, ברנדה (Brande), איכטל (Eichtal), גרוס-סרנה (Gross Sarne), קליין מנגרסדורף (Klein Mangersdorf) וגפרסדורף (Geppersdorf).

באפריל 1942 כבר היו 40 מחנות עבודת כפייה ליהודים ועוד שישה בשלבי התארגנות. בסך-הכל היו בהם 6,500 אסירים.

בכל תקופת פעולתו של א' ש' הוקמו באיזור שלזיה העילית 93 מחנות עבודת כפייה. ב- 48 מהמחנות היו חלקים לא גדולים לנשים. 36 מהמחנות היו לגברים בלבד ושישה לנשים בלבד. על שלושה מהמחנות אין יודעים אם היו לגברים בלבד, לנשים בלבד או לשניהם. באיזור שלזיה התחתית הוקמו כ- 50 מחנות, ובחבל הסודטים – 17.

ידוע על כ- 160 מחנות של א' ש'. בתחילת 1943 עבדו במסגרת א' ש' 50,570 אסירים יהודים. תחילה הופנו למחנות יהודים מזגלמביה דומברובסקיה בלבד. משגדלה חשיבות המפעלים ששירת א' ש' לצבא, הוחל להפנות למחנות גם יהודים מהגנרלגוברנמן. בעקבות השתדלותו אצל הימלר בקיץ 1942 ניתן לשפר לבחור 10,000 יהודים מתוך משלוחי יהודים ממערב אירופה ממחנות דרנסי, מכלן (מלין) ווסטרבורק לאושוויץ-בירקנאו. הסלקציות הללו נעשו בקוזלה (Kozle) בנוכחות נציג מחלקת התעסוקה של המשרד הראשי למשק ולמנהל של הס"ס.

במרוצת הזמן עצרו אנשי א' ש' משלוחים ביוזמתם והחליפו יהודים בלתי כשירים לעבודה, ולעיתים אף גוויות, ביהודים בריאים. בעקבות פניות רבות בעניין מצד מפקד אושוויץ, אסר המפקד העליון של הס"ס והמשטרה בברסלאו מעשים כאלה.

לרוב היה גורל האסירים במחנות א' ש' ומחנותיו לא היו אמורים להתקיים לאורך ימים. בעקבות ההוראה לרצוח את כל היהודים צפוי היה כבר בקיץ 1941 חיסול המחנות, וכן בתי-המלאכה שהעסיקו יהודים במקומות מגוריהם, והעברת האסירים לאושוויץ. אחרי התערבות השלטונות הצבאיים במשרד הראשי לביטחון הרייך ואצל הימלר, נדחה חיסול המחנות.

ב 1943 החליט הימלר סופית לחסל את רוב המפעלים ומחנות עבודת הכפייה ולשלח את היהודים שעבדו בהם לאושוויץ. היתה הוראה להשאיר את המחנות שליד המפעלים החשובים ביותר ליצור נשק ותחמושת, ואולם, להעמידם בפיקוח מנהלת מחנות הריכוז באושוויץ או בגרוס-רוזן. חיסול א' ש' אמור היה להתנהל בפיקוח אדולף איכמן. תהליך חיסול המחנות של מערכת א' ש' ארך עד אמצע 1944. 28 מבין המחנות שהיו בשלזיה התחתית

ובחבל הסודטים נמסרו לרשות גרוס-רוזן; 20 מהם הפכו למחנות משנה של גרוס-רוזן לאחר שנערכו בהם סלקציות, ומהאחרים העבירו את היהודים למחנות משנה אחרים. בשלזיה העילית עברו למיצער 15 מחנות לרשות מפקדת אושוויץ.

חמישה מהם הפכו לקומנדו-חוץ של אושוויץ:

- .1 לישה (Lagisza)
 - .2 פירסטנגריבה (Fuerstengruebe) שליד מכרה וסולה (Wesola)
 - .3 בלכהמר (Blechhammer)
 - .4 לאורהיטה (Laurahuette) ב-שמינוביצה שלונסקיה Siemianowice Slaskie
 - .5 גליויצה; גליוויץ בתור קומנדו-חוץ גליויצה II
- אסירים יהודים הועברו לבלכהמר מהמחנות:
- .1 בירוה (Birawa; גרמ' Reigersfeld)
 - .2 גרבובצה (Grabowce; גרמ' Sackenhoyne)
 - .3 מלה פנביה (Mala Panwia)
 - .4 פרונדי (Prady; גרמ' Brawde)